

Čínu může zničit, co ji zrodilo

Nejlidnatější země světa ekonomicky roste tempem, na nějž mnozí hledí s obdivem i jistou mírou závisti. Jen ten obdiv už není tak velký, jako býval. Spolu s tím, jak ríše středu sílí, přibývá totiž i otázek a pochybností. A ne právě příjemných. O některých se mluví a píše hodně, jiné – stejně důležité – zůstávají trochu nepochopitelné stranou. Připomeňme tedy alespoň jednu z nich – úpadek čínského **vzdělávacího systému**.

BOHUMIL KARTOUS
výtvarník

Dosud to byl jeden z pilířů čínského ekonomického úspěchu a přinašel zemi také oprávněné uznání. Vskutku, pokrok, kterého Peking ve vzdělání dosáhl, byl nepřehlédnutelný a bral dech UNICEF ve svých statistikách uvádí, že jen mezi roky 2005–2010 se podařilo dosáhnout v dospěle populaci gramotnosti na úrovni 94 %. Pro srovnání: Portugalsko se v tomto ohledu v poslední zprávě OSN umístilo až za Čínou, stejně jako bohatý Kuvajt. A nahlédneme-li do čísel, která nabízí mezinárodní srovnávací průzkum PISA, zjistíme, že například Šanghaj je regionem, který patří ke světo-ve spíčece co do matematické a čtenářské gramotnosti. K tomu připočítáme fakt, že čínské vysoké školy vážně dohrají v počtu publikovaných vědeckých prací na dosud bezkonkurenční USA a chrlí ročně miliony absolventů.

Není náhoda, že úspěšně reklamní agentury v Číně z principu nenabírají Číňany na pozice, které vyžadují kreativitu a schopnost dívat se na řešené problémy z více stran

”

To všechno jsou indicie, které na první pohled nedávají žádnou příčinu k obavám. Skutečnost je ale jina: armáda čínských absolventů je sice nejpočetnější na světě, její „vyzbrojí“ ale postrádá řadu důležitých prvků, které už dnes obrany schopnost čínské ekonomiky – ale i čínské společnosti – značně komplikují a ohrožují.

Mají nepřítel spolužák

Metatřosa s armádou nebyla zvolena náhodně, jak dokládá blog někdejšího čínského středoskošského studenta Erica Mu, který byl publikován na serveru Danwei:

Mu přirovnává čínskou střední školu k mutaci mezi klášterem a přijímacím ar-mádním kempem, v němž platí tyto zákony: všichni jsme si vzájemně soupeři a potenciálními nepříteli; všem nám jde o to též, tedy o co nejlepší život a postavení ve společnosti, ovšem jen některí z nás na to dosáhnou; jsme tu tedy sami za sebe a navzájem si nepomáháme; úspěch ostatních ohrožuje ten náš, neuspěch je naopak vítán. Když nemůžete rozlousknout matematické zadání, píše Mu, nechte si to pro sebe, jelikož si nemůžete nárokovat čas spolužáků, kteří by vám mohli pomoci, natož jejich vědomosti.

Učitelé jsou popisováni jako kombinace mezi armádními seržanty a obchodními zástupci firmy Amway: na jedné straně bič, na druhé straně růzové perspektivy. Středoskošský student či studentka žijí pod tlakem dokola omlané mantry, že se musejí zapamatovat více než ostatní, aby co nejlépe složili závěrečné zkoušky, jelikož výsledky rozhodnou o tom, zda jemu nebo jí bude dopřáno studovat na vysoké škole, nebo budou odloženi jako impotentní sociální odpad. Takto by se dal definovat jejich vzdělávací cíl, vyloučkany do hlavy s mino-řádnou intenzitou.

Stále víceřpovaný pocit konkurence de-struuje v čínských školách sociální klima. Tímto studenti jsou vychováváni k vzájem-né nevěřlivosti a neochotě spolupracovat.

Hladem proti drilu. Hongkongský student právně děhem hladovky, již se minuly týden připravil k protestu proti plánu zavést na ostrovních školách vzdělávací kurikulum pevninské Číny. Hongkongská akademická komunita tento krok považuje za „pokus o vymývání mozku“.

Jsou nuceni – pod hrozbou životního selhání – memorovat tuny faktů a rovněž ve všem ostatním se podřizovat drilu a dikta-tu srovnatelnému se službou v armádě. Ano, čínští studenti jsou vojáci, kteří mají zemi dovést k velkému ekonomickému vítězství nad Spojenými státy v roce 2050, jak s-gestivně zdůrazňuje ředitel jedné čínské střední školy v dokumentárním filmu *I Wanna Be Boss*.

Film, věnovaný přibližně studentů na gaokao, období české maturity, dobře il-lustruje, o čem vypovídá ve svém blogu Mu: Je tohle ale cesta k tomu, co určuje ekonomicky úspěch současnosti i budouc-nosti? Tedy k softstikované spolupráci a sdílení informací? „Viděl jsem třeba vyu-ku angličtiny, kdy za dvě hodiny nepo-mluvil jediný žák. Když chtělo vedení ško-ly zlepšit výsledky, nařídilo všem učite-lům používat v hodinách PowerPoint. Vy-sledek byl komický a připomněl mi někte-ré nesmysly našeho škoivství.“ Třká podní-katel Petr Hyl, který v Číně studoval a ob-choďuje.

Těmž nulová interakce mezi učitelem a žákem, omezená na direktivní nátlak, pod kterým si čínský student musí uložit do své paměti tuny „pravd“, nevede k roz-voji myšlení. Nevede ke schopnosti myš-lenky sdílet, ani nevede k jejich střetávání a tedy neposouvá hranice. „Není náhoda, že dobré reklamní agentury v Číně z princi-pu nenabírají Číňany na pozice, kde je krea-

tivita jedním z požadavků.“ popisuje svou vlastní zkušenost již citovaný Petr Hyl, „My, když jsme před dvěma lety zakládali vlastní call centrum v Pekingu, najímali jsme studenty nejlepších univerzít ve mės-tě. Chceli jsme je naučit základním prodej-ním dovednostem, ale bylo to jako jít proti Velké čínské zdi. Po třech týdnech jsme to vzdali a nechal je našprtat se několik sto-vek otázek a odpovědí nazpaměť. Břilová-ní šlo už snadno.“

Když Helen myslí na dějiny

Stejně jako čínská společnost, i čínské vzdělávání je postaveno na odlišných kul-turních principech. V okamžiku, kdy se běžný čínský student střetává s požada-vy, které kladou na své studenty školy fun-gující v demokraciích, dochází u nich k mírnému zděšení a bezmoci.

Jak dokládá jiná někdejší středoskošská studentka, Helen Gao, kontrast mezi tím, co se považuje za principy vzdělávání v Či-ně, a co v západních demokraciích, je pro mnohé ohromující. Analytický esej z histo-rie pro ni bylo něco skličujícího a téměř ne-proveditelného, protože neuchopitelného.

Byla totiž zvyklá plnit rozkazy, nikoliv pře-mýšlet o problému, najít vlastní cestu k je-ho řešení či formulovat na základě vlastní úvahy a vlastním jazykem názor na určité téma. Zádná nabííovaná data, která je mož-no ověřit strojovým testem, ale vlastní, po-kud možno kritický názor, to je mimo výba-

vu čínského středoskoškoláka, který jinak dis-ponuje neuvěřitelnou zásobou systémem vístěných pravd a odpovědí.

Jak sama Helen Gao říká, setkání s vy-kladem symboliky románů, v podstatě průzor za to, co je zjevně a povrchní (nař-izené), bylo něco naprosto odlišného od toho, na co ji připravilo čínské školství. To je velmi dobře vyjádřeno podstatného rozdílu mezi vzděláváním postaveným na odevřeném, kritickém myšlení a na hledá-ní nových cest, a mezi dogmatickým, stro-jově mechanizovaným drilem, který sice vede k nadprůměrným výkonům z hledís-ka memorování (a samozřejmě i v testech sledujících tyto parametry), ale zaručeně hubí to, co představuje princip samotné-ho pokroku: rozvoj myšlení v jeho osobi-tých formách, schopnost myslet jinak a přinášet nové nápady a nová řešení.

A není to jen tak, že by vzdělávací sys-tém tyto kvality u čínských studentů ne-rozvíjel, on je dokonce záměrně potlaču-je. Jak říká Gao, studenti, kteří se nějak od-chylní od ortodoxního pojetí, musejí čas-to bojovat se systémem, který na talent i úspěch stanovil přesná měřítka a katego-rie. Rozvíjet jiny než požadovaný talent, případně rozvíjet talent a schopnosti, ji-nak, je proti doktríně, která do značné míry čínské školství stále ovládá. Jestliže se všichni bez problémů shodneme, že pře-krácování hranic myšlení a co nejefektiv-nější spolupráce je to, co zrušujeme civi-li-

zační pokrok a co zabezpečuje jeho trvá-ní, pak má Čína skutečně velký problém, její vzdělávací systém proti tomu aktivně bojuje.

„Nakážen“ západem

Rozhodně to není tak, že by si čínská elita tuto hrozbu neuvědomovala. Ti nejlepší v gaokao odchazejí studovat na zahranič-ní univerzity, z čehož, kromě počáteční deziluze, vyplývá i schopnost těch, kdo se vrátí, aplikovat způsob myšlení a spol-práce, který se naučili. To ale není dosta-tečné silný impuls, aby se podařilo vzdělá-vání v Číně přepnout do jiného módu. Ani osobní zkušenosti ze zahraničí totiž nemohou zvrátit oficiální čínskou polití-ku, která se do vzdělávání pochopitelně silně promítá.

Eric Mu přirovnává čínskou střední školu k něčemu mezi klášterem a přijímacím armádním kempem, v němž platí tyto zákony: všichni jsme si vzájemně soupeři a potenciálními nepříteli

”

Největší bariéru pro rozvoj čínského vzdělávacího systému představuje spole-čenské uspořádání, které zůstává ve své podstatě totalitní a doktrinářské. Každý es-tablishment, který praktikuje politickou to-talitu, využívá vzdělávání jako jeden z mocných sociálních nástrojů k tomu, aby upevnil svou pozici. A totalita ve své pod-statě znamená, že myslit jinak je zapověze-no. To, co považuje současně vzdělávání za prioritu – tedy rozvoj osobnosti v její je-dinečnosti a v tom, k čemu má potenciál – je v přímém rozporu s uniformitou a po-žadavkem na úplné podřízení vyšším zá-jmům a povinnostem.

Čína samozřejmě může zkusit, aby její žáci a studenti uživali nepokročilejších technologií, aby se technicky adaptovali na svět, který je stále více ovlivňován oka-mžitým přístupem k informacím a aby se naučili ovládat prostředky k tomu potřeb-né. To ale samo o sobě neznamená, že se současně čínské děti naučí posuzovat infor-mace kriticky, uvážit si svůj vlastní názor a nacházet své vlastní cesty v myšlení, jed-nání a řešení problémů. Tomu totiž brání fakt, že čínské školství zůstává pevně sva-záno ideologickou doktrínou, která hranice nebourá, ale upevňuje a stihá ry, kdo se je pokoušejí překonat.

Zdá se, že Čína stojí před neřešitelným dilematem: buď bude nadále produkovat „vojáky“, schopné zvládnout jakoukoliv práci, na níž jsou naprogramováni, nebo bude chtít rozvíjet osobnosti, které zajistí inovace a nečekaná řešení. V totalitě to ale z principu není možné.

Pravda a paměť

Pozorněme-li výsledky čínského vzděláva-cího systému, nelze se zcela opřistit od myšlenek na náš vlastní. Na začátku 90. let se české vzdělávání snažilo zbatvit ideolo-gických pout, která ho svazovala a která mu v mnoha oblastech oktrojovala ideolo-gické pravdy stejně, jako se tomu děje dnes v Číně. Po formální stránce se to jistě podářilo, ale představa, že stopy totalitního vlivu z předchozích čtyřicet let zmizely s novým kurikulem a ústavou, je poněkud naivní.

Pokud měly školy za úkol ovlivňovat myšlení žáků tím způsobem, že na otázky existovala pouze jediná odpověď (a že klasi otázky je samo od sebe nevhodné), pak nelze očekávat okamžitý obrat jen proto, že se změnilly větší podmínky. V mno-ha ohledech se i po dvaceti letech ukazuje, že rezistence takového přístupu je větší, než je nám asi milé si představit. České školní vzdělávání trpí tím, že stále strání memorování, při němž učitel má za úkol žá-kům přednášet „pravdy“ a ti mají za úkol si je co nejlépe zapamatovat.

Co na tom, že školy ani učitelé nejsou pod tlakem doktríny, když nemají příliš-nou potřebu se ze svého habitu vymannit. Současně požadavky na větší „přístup“ ve školách, které se ještě zdalaka nestihly adaptovat na vzdělávání pro 21. století, se-lekce dětí na „vzdělávací“ a nezděláva-cíelné“ či potěba ukazovat „tvrdá čísla“ o tom, kolik toho dokázala škola žákům vlonout do hlavy, jsou jen upevňováním za-žých návyků.

FOTO PROFIMEDIA